

Inhoud

Proloog 7

De deur 11

Liefdesbrieven 31

Het knechtshuis 52

De familie Spienkos 76

Rabarber 95

De Holländer 116

Hitlers landbouwpolitiek 136

De Russen komen 156

Het witte hert 180

Slacht 196

Neues Deutschland 220

Het Oosten loopt leeg 243

De marter 258

Verantwoording 276

Literatuur 278

Proloog

In 1817 trok een geschillencommissie een rechte lijn van de Dornhainersee naar de Erlensee. Het moest afgelopen zijn met de grensruzies tussen Pruisen en het groothertogdom Mecklenburg-Strelitz. Aan de groothertog viel het stuk land ten westen van deze lijn toe. De landheer van Dornhain wilde die grond wel van de groothertog kopen. Het ging goed met de landbouw, Engelse misoogsten hadden de graanprijs opgedreven en er heerste een stemming van optimisme en modernisering.

Door zijn aankoop had de landheer ineens zo veel grond dat hij het niet meer vanuit Dornhain kon laten bewerken. Dus legde hij op zijn nieuwe land een voorwerk aan, een nevenlandgoed dat hij kon verpachten. Hij bouwde het boven tegen de heuvel die in een zoom van beuken uitliep in de Mürzinsee. Blankow noemde hij het. In 1827 was het klaar, twee jaar later deed hij zijn Dornhainer bezit van de hand en verkocht het aan een burgerlijke landheer.

Met een kleine vijftig bewoners was het voorwerk aan zijn bestaan begonnen. De pachters kwamen en gingen. Omdat het ten oosten van de Elbe gewoonte was slechts jaarcontracten af te sluiten, konden ze op Blankow geen toekomst opbouwen. Honderden mensen woonden en werkten er, boeren, knechten, dagloners en hun familie, seizoenarbeiders uit Duitsland, Polen, Rusland. De landheer beschikte.

In het interbellum had hij de hoeve zelf nodig om er zijn

ongetrouwde zus en zijn oudste broer met zijn bijenvolken te huisvesten. Zij leefden daar hun dagen voor zich uit, terwijl Duitsland op zijn grondvesten schudde door de Eerste Wereldoorlog, de Novemberrevolutie van 1918 en de wereldwijde economische crisis. Ook Dornhain stond aan de rand van de afgrond, de landheer stierf plotseling en na een eeuw ging het landgoed in andere handen over. De nieuwe landheer, een margarinefabrikant uit Berlijn, wist een faillissement van Dornhain alleen te voorkomen door Blankow te verkopen.

Hitler had de Duitse boer tot het hart van het Deutschtum verklaard en overal in het land kregen Arische landarbeiders de kans voor zichzelf te beginnen. Op het land van Blankow bouwde een Aufsidlungsgesellschaft vijf nieuwe boerderijen. Het eigenlijke voorwerk kwam voor het eerst in handen van een boer die er zelf woonde en werkte.

Al snel liep de landbouwpolitiek van de nazi's dood. De Duitse economie diende nog maar één doel: oorlog. De boer van Blankow kwam in 1941 noodlottig aan zijn einde. Zijn opvolger bracht het voorwerk tot bloei, voor het eerst.

En toen stortte het Derde Rijk in. Op 28 april 1945 werd Blankow na hevige gevechten door de Russen ingenomen. Het Uur Nul was aangebroken, Berlijn was gevallen, Duitsland capituleerde. Miljoenen mensen raakten volledig berooid op drift. Iedereen moest ontheemden opnemen, Blankow pilde uit. Vanaf dat moment maakte de Sovjet-bezettingmacht de dienst uit, tot in 1949 de Deutsche Demokratische Republik werd geïnstalleerd. De boeren produceerden niet langer voor de oorlog, maar voor de gevolgen ervan: herstelbetalingen aan de Sovjet-Unie.

De landbouw moest collectief bedreven worden. De ene na de andere boer sloot zich aan. Rondom het voorwerk werd het collectief Neues Deutschland opgericht met aan het hoofd een boer uit Oost-Pruisen. De boer van Blankow

bleef in zijn kapitalistische productiewijze volharden tot hij in 1957 vertrok. Drie jaar later voltooide de Socialistische Lente de collectivisatie onder dwang.

De opbrengsten bleven tegenvallen, reorganisatie volgde op reorganisatie. Steeds groter moesten de collectieven worden, steeds industriëler. Voorwerk Blankow kon niet op tegen de betonnen stallen en schuren en tegen de flats die voor de landarbeiders aan de randen van de dorpen werden gebouwd. Het vee verdween, de landbouwmachines verdwenen, de jonge mensen verdwenen. Enkele oude vluchtelingen sleten er hun laatste dagen met hun kleinvee, hun moestuin, hun boomgaard en hun heimwee. Om hen heen verviel het voorwerk. De Oost-Pruisische boer maakte er – over de negentig jaar oud – de opheffing van de DDR nog mee. In 1995 haalden zijn kinderen hem er weg.

De deur

Achter in de laadbak komt de hond overeind. Ik rijd over de dam door de Mürzinsee. Uit het water stijgen nevelflarden op, ze geven licht, ze schijnen tussen de beuken aan de overkant. Het is het ijs dat zich, dof en zacht geworden, losmaakt van het meer, laagje voor laagje. De ijsgeest vervluchtigt, valt uiteen in kille witte wieven die vanaf het meer over het land waren. Ik ril en schud in dezelfde beweging de angst van me af. De stilstand van de winter is voorbij. Ik ben precies op tijd gekomen.

Ik draai van de chaussee af, het landweggetje op, langs de huizen van het gehucht, omhoog. Boven op de glooiing liggen ze in het grijze avondlicht: hoeve, stallen en bouwvallen. Ze liggen er alweer een tijdje voor zich heen, leeg en stil. Alleen de dikke zwarte molshopen duiden op activiteit: de aarde is nog niet ontdooid of de mollen komen al boven.

Met mijn linkerhand duw ik hard tegen de roestige ijzeren staldeur, met de rechter draai ik snel de sleutel om. Gelukt, in één keer. De deur knierpt met haar vertrouwde schrille uithaal als ik haar openzwaai. Ik stap de grote koeienstal binnen en adem de zurige lucht in. Ik doe mijn ogen dicht. De geur vult mijn borstkas, vervult me één ogenblik: alle vage heimwee van maanden. Oude geur.

Ik loop de stal door en open de deur van het afgeschotte

woongedeelte, aarzelend stap ik de ruimte binnen. De stoelen staan om de tafel, de dekens liggen op het bed, de gietijzeren kachel staat ijzig op haar vier poten. Heel even vang ik een glimp op van hun bestaan zonder mij, van hun op zich zijn, dat wat een mens niet kan. Het moment van binnengaan in deze wereld is van een zeldzame inbreuk. Ik verstoort het ondoelmatige bestaan der dingen. Ik geef ze hun betekenis, ik vul de ruimte met intentie.

De hond snelt met lage rug en neus over de grond door de woning, haastig neemt hij de geuren op. Daar waar de muizen onder de vloer uit komen, waar achter het zware gordijn de tuindeur is, blijft hij even verwoed snuffelen. Dan heeft hij zijn eerste onderzoek voltooid en komt naar me toe om geaaid te worden. Waaruit ik opmaak dat het goed is.

Ik gooi proppen krant in de kachel, splinters hout en steek ze aan. *Woooeep*, de schoorsteen zuigt aan de vlammen.

Bij het eerste ochtendgrauwen gaan we naar buiten, de hond en ik. Vol ongeduld duwt hij zijn neus tegen de rand van de ijzeren deur. Hij werpt zijn voorpoten vast in de lucht als aanloopje. Maar de sleutel gaat niet in het slot. Ik wrik en wring. Niets. Ik tuur in het sleutelgat, een keurig T-vormig doorkijkje. Rustig nog eens proberen. Een paar tellen houd ik het vol, dan begint de spanning in mijn spieren te stijgen en geef ik de deur een schop. Ze galmt als een gong.

Geen geweld gebruiken, rustig blijven. Rammen helpt niet. Nog eens proberen. Ik manoeuvreer en probeer de sleutel slinks te verleiden het slot in te gaan. Weer niet, en weer die vloedgolf door mijn lijf. De stal op en neer lopen, de appel eten die ik in mijn jaszak had gestopt. Zie eens hoe kalm ik blijf. De luiken van de andere deuren zijn nog dicht en van buiten met hangsloten vergrendeld. Mijn hart begint te bonzen. Dat betekent dus dat ik opgesloten zit. Geen telefoon, geen verbinding met de buitenwereld, niets. Niemand

die mijn roepen zal horen. Niemand. Tranen springen in mijn ogen. De hond maakt zich klein. Ik geef de deur nog een dreun. Dagen, een week, nog langer, kan ik hier opgesloten zitten voor iemand het merkt. Ik moet een ruit inslaan. Ik ga alle ramen en deuren langs: nee, daar zit een luik voor, en voor dat raam ook, en dat heeft kleine ijzeren sponningen, zoals alle oude ramen in de koeienstal.

Wacht, in de *Wintergarten*, daar is een gewone grote ruit.

En dan? Dan is het glas kapot en kan ik eruit. En dan kan iedereen erin. Nee, dat alleen in uiterste nood.

Een stalraam, misschien pas ik daar door. Het zijn kantelramen, de scharnieren zitten halverwege, maar het is de enige kans die ik heb. Eerst alle deuren van binnen ontgrendelen, de sleutels van de hangsloten in mijn jaszak stoppen. Nee, geen jas, die is te dik, ik moet me zo dun mogelijk maken.

Ik kies het raam waaronder buiten hout ligt opgestapeld, zet er een ladder onder en klim omhoog. Ik steek mijn linkerbeen onder het gekantelde raampje naar buiten. Zo, nu het tweede been. Mijn rechterschoen blijft haken, de punt van de laars zit klem, kom op, dóórduwen. Ik hang halverwege, nu in godsnaam niet blijven steken, ik wurm en wring, mijn voet schiet los, raakt de houtstapel, andere voet, het hout begint te schuiven, ik glijd omlaag en sta op de grond. Hoe mijn hoofd door het raampje is gekomen, weet ik niet. Onbeschadigd, dat wel.

Ik ontgrendel de deur van de *Wintergarten* en bevrijd de hond uit de woning. Buiten, eindelijk buiten.

Op het pad zie ik verse bandensporen, scherp afgedrukt in de modder. Daar ben ik met de auto niet geweest. Ik verstar. Dan zie ik dat de sporen niet evenwijdig lopen, een auto kan het niet geweest zijn. Een brommer dan.

Zie je wel, er was hier iemand vannacht, er heeft iemand

aan de deur gemorreld, iemand wilde naar binnen en heeft het slot geforceerd. Vreemd dat ik niets heb gehoord, de ijzeren deur galmt bij de geringste aanraking.

Ik was doodop van de reis, dat zal het zijn. Maar een hond wordt toch wakker als er iemand aan de deur prutst. Zo serieus heb ik het niet genomen toen zijn baas zei dat de hond niet waaks was. Dat hij gewoon door alle onheil heen maft. Ik heb geen idee hoe een hond zou moeten weten welk geluid onheil betekent en welk niet. Alle geluiden hier zijn hem vreemd. Gisteravond keek hij van het getrippel van de marter over de hooizolder boven ons hoofd alleen maar even verbaasd op. Het piepen van de luiken keurde hij één blik waardig. Dat vond ik juist een voordeel, dat hij niet bij het minste of geringste begon te blaffen. Maar als er dan eens echt onraad is? Zoals vannacht.

Wat is er gebeurd vannacht? Het is donker, het regent, ik lig in mijn bed in de bakstenen voederbak naast de kachel, de hond ligt op het kleed en buiten aan de deur staat een Mecklenburgse speknek, hij morrelt aan het slot. Het is zo'n man uit het leger van overtollige mannen hier in Mecklenburg-Vorpommern, een doorzopen mislukkeling met troebele ogen. Hoe weet hij dat ik hier ben, dat ik hier alleen ben? Hij wil vast geld, of vrouwenvlees, of hij kwam bij toeval langs, zoals de twee landlopers die hier afgelopen zomer een oude brommer wilden stelen en er, toen die het niet deed, maar met de maaimachine vandoor gingen. Misschien scharrelt de speknek zomaar wat rond in de nacht omdat hij niet kan slapen. En steekt hij, nu hij hier toch is beland, maar een schroevendraaier of zakmes in het slot van een deur, misschien valt er wel wat te halen.

Ha, grijs ik boosaardig, het is hem vannacht in elk geval niet gelukt de deur open te krijgen. Maar hij komt vast terug, komende nacht, met beter gereedschap. Hij ruikt zijn

kans. Godverdomme, meteen de eerste nacht is het al mis. Vanaf nu is elk geluid verdacht. En ik weet hoeveel geluiden hier zijn, altijd weer onbekende, niet thuis te brengen geluiden. Dat is hier nu eenmaal zo, op zo'n oude plek waar de dingen jaar in jaar uit hun eigen leven hebben.

Ik loop weer naar de verse bandensporen en bekijk ze nauwkeurig. Aan één kant verdwijnen ze in het gras – daar heeft hij gekeerd –, aan de andere kant kan ik ze niet van mijn eigen autobanden onderscheiden, hoe ik ook tuur en de profielen uit elkaar probeer te houden.

Ik kan me niet van die bandensporen losmaken, in weerwil van mezelf loop ik er telkens naartoe, tot ik niets meer zie dan ribbels in de modder, vol betekenis, maar de vraag is: welke.

Die man moet weg. Of hij er nu was of niet, hij moet weg. Nu. Ik loop naar de auto, start de motor en rijd woest over de sporen heen en weer.

Over tot wat ik me heb voorgenomen. Rondwalen, me het verlaten erf toe-eigenen, vertrouwd raken met het bestaan hier. Ik ga de hoeve binnen, het vroegere woonhuis van de boer, nu het zomerse onderkomen van mijn vrienden uit Berlijn. De dikke houten dorpel is doormidden gebeten door ratten in winterse hongersnood. Ik doorloop de benedenvertrekken, de grote woning links, de kleine rechts, ga de brede trap op naar boven en neem een kijkje in alle slaapkamers. Op de overloop staan twee kartonnen dozen met papieren. Boeken, aangevreten kranten, mapjes. Dat moeten de spullen zijn die mijn vrienden bewaard hebben toen ze het huis leegruimden. Die houd ik te goed.

Ik ga de kleine trap op naar de vliering. Daar ligt nog sneeuw op de vermolmde planken, sneeuw kruipt overal tussendoor.

Door het ossenoog – een ovale dakkapel – kijk ik naar de

boomgaard achter het huis: een laan van knoestige fruitbomen loopt de diepte in tot aan de eiken. Duitse eiken: drie volwassen mensen met uitgespreide armen zijn nodig om ze te omvatten. Ze werden als erfafscheiding op de hoeken van het terrein geplant, bijna tweehonderd jaar geleden. Kaal en kantig moet het erf geweest zijn. Een nieuwe hoeve op twee hectare grasland aan de rand van een beukenbos, nog zonder geschiedenis, zonder verleden, alleen maar heden en toekomst. Dat is nu moeilijk voor te stellen, nu het voorwerk zo oud is. En ook hoe de toekomst er begin negentiende eeuw voor de mensen die hier kwamen wonen uitzag.

Ik daal de trap af en draai de voordeur op slot, inspectie volbracht. Voor de hoeve ligt het rechthoekige erf met een mesthoop, een vijver en een weijtje. Links de ingestorte graanschuur en rechts liggen de ruïnes van knechtshuis en varkensstal, en de grote koeienstal, waarin ik woon. Twee kastanjebomen begrenzen het erf in het zuiden, zodat het niet zomaar wegloopt, de velden in. Koolzaad is er dit jaar ingezaaid, zie ik.

Blankow hoorde bij het landgoed Dornhain, dat drie kilometer verderop ligt. De landheer van Dornhain liet voorwerk Blankow bouwen om het te verpachten. Veel meer weten de mensen hier er niet over. De geschiedenis ligt hier niet voor het oprapen, daarvoor is de streek te onbeduidend en dunbevolkt en hebben bezitters en politieke systemen elkaar te snel opgevolgd.

Ik denk veel aan vroeger, aan hoe het hier geweest moet zijn, ik verschans me in die gedachten. Als ik onderdeel ben van een lange keten, komt het er allemaal minder op aan. Met kansberekeningen kalmeer ik mezelf. Er is geen reden om bang te zijn, er gebeurt maar zelden iets vreselijks hier. Dus waarom zou dat nu gebeuren, net nu ik er ben. Niets dan waan.

Huiverend schrik ik wakker van een onbestemd geluid. Het is mijn tweede nacht. De speknek is vast teruggekomen. Ik houd mijn adem in, die is me ineens veel te luidruchtig, en luister. Hij is het niet, het is een ander geluid. Slaperig laat ik me weer in het matras zakken. Tot ik metaal op metaal hoor, mijn bloed begint te suizen, mijn slapen kloppen. Stil, waarom maakt mijn lijf zo'n herrie. De hond, wat doet de hond? Hij slaapt. Ik luister en luister tot ik alleen de stilte nog hoor. Eigenlijk zou ik moeten gaan kijken, maar ik durf niet. Dus zal ik nooit weten of de speknek daar nu stond of niet. En elke nacht kan hij terugkomen.

's Ochtends kijken in de spiegel een paar verschrikte ogen in een doorgroefd vaal gezicht me aan.

Ik ben gekomen om alleen te zijn, weg van de stad, van het werk, de mensen, de stroom informatie die dagelijks door mijn leven spoelde. Zo belangrijk kan het allemaal niet zijn dat ik er voortdurend met mijn neus bovenop moet zitten, of beter: zo belangrijk kan ik niet zijn. Ik ben gekomen om mezelf voor het blok te zetten. Ik wil weten wat er gebeurt als ik maanden alleen leef, op het platteland, van dag tot dag. Ik wil erachter komen wat dat doet met mijn angst en met mijn verlangen naar betekenis. En ik ben gekomen om dat vreemde oord Blankow, waar ik een paar jaar geleden bijna per toeval ben beland, beter te leren kennen.

Iets dreef me. Alle redenen blijven tegelijk óók verzin-sels, mooidenkerij.

Na enkele dagen wordt mijn kring om het erf wijder. Een onverharde veldweg voert me door akkers en hooilanden. In het gras staan hoog op hun poten twee kraanvogels. Door hun parelgrijze veren en de feestelijke zwarte toefjes bij wijze van staart doen ze me altijd aan struisvogels denken. Als ze mij zien, stijgen ze langzaam klapwiekend op, *gruh, gruh*

schreeuwen hun schorre stemmen vermoeid en ze vliegen in een wijde boog naar het volgende weiland.

Op de akkers staan koolzaadplantjes en sprietjes winter-tarwe al te kleumen, groei zit er nog nauwelijks in. Ik begrijp niet wat ze in de winter bovengronds te zoeken hebben, waarom ze zich niet nog even schuilhouden in de aarde. De akkers zijn uitgestrekt, ze hebben de maat van de industriële landbouw die hier na de oorlog is ingevoerd naar het model van de kolchozen van de Sovjet-Unie. De randen zijn omzoomd met sleedoornhagen en bomenwallen. In de dieptes van de velden liggen ronde poelen, kleine doodijs-gaten uit de IJstijd. Ze zijn begroeid met riet, wilgen, elzen en een enkele kastanje, en ze liggen vol veldstenen, net als de akkerranden. Hier smijten de boeren, al zolang ze het land bewerken, de stenen neer die uit de aarde omhoog blijven komen. Zo hoopt de last van het eindmorenelandschap zich op.

Mijn route wordt gedictieerd door de boeren. Hun tractors hebben sporen getrokken door de jonge gewassen, evenwijdig aan elkaar, zo breed als de armen van de machines die zaaien en bemesten en onkruid bestrijden. Op sommige plekken zijn de sporen bijna een halve meter diep, daar hebben de banden zich in het natte leem gevretten en zijn bijna vastgelopen. Bij de eerste jachtkansel – een hut op poten waarin jagers zich verschansen – sla ik linksaf naar de Erlensee die in een diepte tussen de velden ligt en volg een smaller bandenspoor dat om de hellingen slingert. Het is het spoor van de visser uit het buurdorp Falkenhof die het meer heeft gepacht. Zijn rode auto is de enige die ik wel eens als een torretje over de velden zie kruipen.

Een wand van populieren en elzen is het eerste dat van de Erlensee zichtbaar wordt. Ik zoek de opening die naar een houten steiger voert. De visser heeft er twee stoeltjes op vastgeschroefd, waarop je kunt zitten en de tijd vergeten.

Een koppel eenden vliegt snaterend op uit het water, hun weergalm komt van alle kanten en vermengt zich met het opgewonden blaffen van de hond. Ik roep en huiver. Ook mijn stem komt van alle kanten terug. Het geluid lijkt hier tegen ijswanden te kaatsen, zo helder en luid keert het weer. Ook de Erlensee is een doodijsgat. Het meer is zo rond dat ik er voortdurend naar moet kijken, ik zoek het middelpunt, mijn blik glijdt in cirkels langs de oever met zijn rietkraag.

De vissen maken kringen in het water, kortstondige miniaturen van het meer. Tussen de elzen door is aan de overkant braakliggend land te zien. Nog een maand of twee, drie en de bomen zullen als een groen gordijn het meer opsluiten in zijn eigen wereld, waardoor het nog ronder zal lijken.

Verder, langs het meer. Ik volg de paadjes van het wild, zo kan ik al bukkend en met mijn armen voor mijn gezicht door de dichte bosschages bij het volgende veld komen. Ik haal mijn hand open aan de tak van een wilde roos. Lik het bloed af. Opschieten nu, weg hier. In het struikgewas heb ik alleen maar oog voor de opengewoelde plekken: everzwijnen. Ik weet ook wel dat ze me niet zullen aanvallen zolang het geen zeug met biggen is, en de biggen zitten nu nog veilig in de baarmoeder. Er is geen reden voor angst, maar het helpt niet, mijn instincten laten zich niet zo makkelijk sussen, de gedachte aan een everzwijn jaagt me op. De hond ruikt met verve aan een spoor. We komen op het weiland, ik zucht verlicht, de hond vindt een paar zwijnenkeutels en begint erop te kauwen. Bah, hoor ik mezelf zeggen, en ik wil het hem verbieden, maar nog net op tijd houd ik me in. Bepaal ik wat hij lekker vindt?

We klimmen naar het hoogste punt van het hooiland, in de verte steekt de rode kerktoren van Carlshagen de lucht in. Achter die toren, uren naar het zuiden, ligt Berlijn. De *Fernweh* laait op in mijn borst. Ik haal diep adem. Berlijn, de stad. Dat is een ander bestaan.

Met trage halen trek ik de cultivator door de aarde, de tanden rijten de aardkorst open. De rozemarijn is doodgevroren, de stengeluien komen alweer op, frisgroene sprieten uit de verweerde stengels van vorig jaar. 's Ochtends is het land wit berijpt en voelt de aarde hard onder mijn laarzen, in de poelen, de plassen en de regentonnen ligt een vlies ijs. Overdag is het lente en wordt de aarde al rul. Ik wied het eerste onkruid, steek mijn schop in de groentebedden, trek diepe penwortels in één keer uit de lemige aarde, voorzichtig zodat ze niet breken, en ril van een genoeg dat bijna obscene is. Onder de oppervlakte komen pieren, wijnbergslakken, wormpjes, een vette witte rups tot leven, en dan ontgaat me nog zo veel leven dat voor een mensenoog onzichtbaar is.

Ik strek mijn rug, die al stram voelt, en buig me weer naar de aarde. Dan bekijk ik mijn laarzen nog eens goed, de linker is zwart, de rechter groen. Ik heb één viltlaars aan en één rubberlaars. Ik kijk schichtig om me heen. De viltlaarzen zijn groot, breed en zonder pasvorm. De rubberlaarzen sluiten nauwer, zijn compacter en zweteriger. Het is de gedachteloosheid, het zijn de voeten die vooruit willen en niet registreren dat er iets niet klopt. Zoals een kleuter zonder het te merken zijn linkerlaars aan zijn rechtervoet doet en omgekeerd, hij heeft zelf zijn laarzen aangedaan, daar gaat het om. Ik was met mijn gedachten al helemaal in de moestuin. Toch schrik ik ervan, van die laarzen, ineens ben ik mezelf een beetje vreemd. Ik ga naar binnen, trek de viltlaars uit en de rubberlaars aan. Niet andersom, want op de viltlaarzen ben ik zuinig, die stammen nog uit de DDR.

De jas gaat open. De jas gaat uit. Na het verslepen van een kruiwagen vol veldstenen laat ik me bezweet achterover in het gras tussen de molshopen vallen. De hond vlijt zich meteen tegen me aan. Ik doe mijn ogen dicht en denk dat het zomer is, zak weg in het warme gras, koester me in de zon. Gras, dat was kopjeduikelen, rollen tot het je duizelde,

prikkende sprietten die afdrukken maakten in je vel. En molshopen. Mijn ouders lieten de mollenvangter komen, die groef klemmen in de grond, maar de zwarte zandhopen bleven het gazon bederven. Op een dag kwam de aannemer en legde de tuin vol stoeptegels. Weg mollen, leve het vernuft. Ineens was de tuin alleen nog maar een plek voor de voeten, niet voor het hele lijf.

De zon zakt naar de kim, tijd om op de bank tegen de stalmuur te zitten – een eiken balk uit de ruïne van de graanschuur. Uit de koelkast heb ik bier gehaald. Het loopt als een ijsig straaltje door mijn slokdarm naar beneden, het is te koud voor bier. Ik schurk mijn rug tegen de bakstenen muur, die de zonnestralen van die dag heeft opgeslagen. Het gras kleurt warm mossig groen als op een arcadisch landschapsschilderij. De eerste wilgenkatjes blikkeren zilverig, de takken die tegen de bijna witte lucht afsteken krijgen een donkerrode gloed. Het oranje zonlicht vloeit steeds breder uit boven de zwarte bommenrand, de einder is nu bijna een halve cirkel. Dan kruipt over de velden de schemering naderbij. De grassprietten verbleken langzaam tot een doods winters grijs. Het warme groen verdwijnt in de aarde. En dan, op slag, is alle kleur uit de wereld weggetrokken, zoals het bloed uit je gezicht trekt, zoals – ineens is het beeld in volle hevigheid daar – zoals het leven dat uit het gezicht van mijn stervende vader trok. In een huivering.

De kilte kruipt over het land, in mij. De witte wieven ontwaken.

Binnen verplaats ik het leger van de hond naar het hoekje bij de tuindeur, met zicht op de wilgenpoel en het verre westen. Om de plek te testen ga ik er even zitten. Links de inmiddels purperen hemel, en rechts, aan de andere kant van de woning, achter de openslaande keukendeuren naar het erf, de resten van de graanschuur. Het rood van de bakste-

nen steekt af tegen het diepe blauw uit het oosten dat als een decordoek tussen een rij essen hangt. De hond heeft de mooiste plek, ik pak een borrel en ga weer in zijn hoek zitten. Met mijn rug tegen de muur waartegen de koeien jaar in jaar uit hun vlaaien spetterden. Vroeger was de muur tot schofthoogte zwartgeteerd, nu bestaat hij uit een mengeling van baksteen, kalk, leem, teer en restjes vastgekoekte koeienmest.

Uit de grond kruipt het salpeter op en vormt een behang van watten, dat ik soms met de stofzuiger weghaal. De schoonheid van schimmels bewonderen is voor mensen niet weggelegd. Vechten tegen schimmels past hun beter. Ik denk aan Kurt, die enkele dorpen verderop in een oude molen woont. Het is een enorm gebouw, onderin huist hij in een piepkleine kamer, waarin hij woont, slaapt en kookt. In de ruimtes ernaast wroet hij al een jaar of twee onder de fundamenteën. Hij legt ze stukje bij beetje bloot, propt er een ondoordringbare laag plastic onder en dekt ze weer af, zodat het salpeter niet meer op kan stijgen in de muren, de enige methode die honderd procent werkt.

Heb je er nog wel plezier in? vroeg ik een keer.

Verbaasd keek hij me aan: Een mens kan niet al te veel plezier verdragen, zei hij en wendde zich af. Dat ik dat niet wist.

Zo'n eenvoudige waarheid en zo volkomen uit de tijd. Ik denk een beetje voor me uit over Kurt en zijn mistroostige inzicht. Dat gaat gemakkelijk op het hondenleger met de schimmels in mijn rug. Ik zit en mijmer en het mag eeuwig duren. De hond ligt uitgeteld van het jagen rommelig naast me, zijn poten een kluwen, zijn ene oor als een kelkje recht op de lucht in. Een intens diepe ademteug doet zijn borstkas als een ballon opzwellen, langzaam loopt hij weer leeg, pruttelt, steunt en piept wat. Een hondenleven.